

Samfélagsgreinar 3. bekkur

Undir samfélagsgreinar heyra nú meðal annars námsgreinar sem kenndar hafa verið í íslenskum skólum undir samheiti samfélagsgreina, þar er einkum um að ræða sögu, landafræði, þjóðfélagsfræði, trúarbragðafræði, lífsleikni og heimspeki ásamt siðfræði. Markmið samfélagsgreina er að stuðla að skilningi nemenda á mörgum þeim hugmyndum og hugsjónum sem liggja til grundvallar viðhorfum okkar til umhverfis, auðlinda, menningar og sögu.

Í sögukennslu er byggt á heildstæðri og fjölbreyttri skoðun heimilda um samfélög og einstaklinga frá fortíð til samtíma. Landafræðin fjallar um breytileg lífsskilyrði fólks í heiminum með hliðsjón af víxlverkun manns og náttúru. Trúarbragðafræði er ætlað að auka skilning á ríkjandi trúarbrögðum og ólíkum trúarhefðum með umburðarlyndi og víðsýni að leiðarljósi. Siðfræði kennir hvernig mögulegt er að rannsaka siðræn gildi, efla siðvit og ræða saman um siðferðileg álitamál.

Menntagildi samfélagsgreina felst í því að þroska hæfni nemenda til að eiga í innihaldsríkum samskiptum við aðra. Þessi hæfni á sér þrjár rætur eða:

- hæfni nemanda til að skilja veruleikann (umhverfið, samfélagið, söguna og menninguna), sem hann hefur fæðst inn í, byggist á þeirri reynslu sem hann hefur orðið fyrir. Samfélagsgreinar eiga að efla þessa hæfni með því að víkka út og dýpka reynsluheim nemandans,
- hæfni nemanda til að átta sig á sjálfum sér byggist á því hvaða mynd hann gerir sér af sjálfum sér (og öðrum) í eigin huga. Samfélagsgreinar eiga að efla þessa hæfni með því að víkka út og dýpka hugarheim nemandans,
- hæfni nemanda til að mynda og þróa tengsl sín við aðra byggist á þeim félagsskap sem hann hefur tekið þátt í. Samfélagsgreinar eiga að efla þessa hæfni með því að virkja nemandann til þátttöku í félagsheimi sínum, þeim gildum og reglum sem þar ríkja.

Hæfniviðmið

Viðmið um mat á lykilhæfni í grunnskóla eru sett fram í fimm liðum sem eru sameiginlegir öllum námssviðum:

- hæfni nemenda til að tjá hugsanir sínar, tilfinningar og skoðanir munnlega, skriflega og á annan hátt. Hæfni til að miðla þekkingu og leikni sinni og flytja mál sitt skýrt og áheyrilega og taka þátt í samræðum og rökræðum,
- skapandi hugsun og frumkvæði í efnistöfum og úrvinnslu. Hæfni nemenda til að nota þekkingu og leikni, draga ályktanir, áræðni til að leita nýrra lausna og beita gagnrýninni hugsun og röksemdafærslu,
- hæfni nemenda til að vinna sjálfstætt, í samstarfi við aðra og undir leiðsögn,
- hæfni nemenda til að nýta margvíslega miðla í þekkingarleit, úrvinnslu og miðlun og nýta upplýsingar á ábyrgan, skapandi og gagnrýninn hátt,
- hæfni nemenda til að bera ábyrgð á eigin námi og leggja mat á eigin vinnubrögð og frammistöðu.

Nemendur þurfa að geta:

- sýnt fram á skilning á mikilvægum gildum, svo sem kærleika, mannhelgi, félagslegu réttlæti. umhyggju fyrir öðrum mönnum og öllu lífi,
- skýrt tengsl samfélags, náttúru, trúar og lífsviðhorfa fyrr og nú,

- fylgt ferli orsaka og afleiðinga af gerðum manna og bent á leiðir til úrbóta,
- gert grein fyrir einkennum og stöðu Íslands í heiminum í ljósi legu og sögu landsins, breytilegrar menningar, trúar og lífsviðhorfa,
- greint samhengi heimabyggðar við umhverfi, sögu, menningu og félagsstarf,
- aflað sér, metið og hagnýtt upplýsingar um menningar- og samfélagsmálefni í margvíslegum gögnum og miðlum,
- notað mikilvæg hugtök til að fjalla um menningar- og samfélagsmálefni,
- lýst náttúruferlum. sem hafa áhrif á land og gróður,
- áttað sig á hvernig loftslag og gróðurfar hafa áhrif á búsetu og lífsskilyrði.

Kennsluhættir

Hlutverk kennara í samfélagsgreinum er að gefa nemendum tækifæri til að þroska hæfni sína, til að eiga í innihaldsríkum samskiptum við aðra, veita þeim leiðsögn í lýðræðislegum vinnubrögðum og ljá þeim verkfæri, til þess að þróa skilning sinn á sjálfum sér, öðru fólki og því umhverfi og samfélagi sem þeir hrærast í. Kennarinn á að hjálpa nemendum að skilja hugmyndir og hugsjónir, sem liggja til grundvallar viðhorfum til umhverfis, auðlinda og sögu. Gera þeim kleift að átta sig á samfélagslegum og siðferðilegum álitamálum. Mikilvægt er að nemendur fái tækifæri til að byggja upp orðaforða sinn, þjálfist í notkun hans og að beita honum við ólíkar aðstæður.

Kennsluaðferðir sem geta stuðlað að aukinni hæfni í samfélagsgreinum eru meðal annars umræðu- og spurnaraðferðir sem þjálfa samræðu og gagnrýna hugsun. Efling gagnrýnnar hugsunar á sér stað í samræðu.

Hópvinna getur alið af sér samkennd, samræður, tjáningu og dýpri skilning, ásamt því að auka skilning á viðhorfum og skoðunum annarra. Hún styrkir sjálfsmynd og eykur sjálfstraust og samábyrgð nemenda. Markmiðið getur til dæmis verið að vekja nemendur til umhugsunar, fá þá til að skiptast á skoðunum eða rökræða, velta fyrir sér mismunandi hliðum tiltekins máls, kenna þeim að tjá sig og taka tillit til annarra. Einnig má skipuleggja samanburð, til dæmis á atburðum, tímabilum, hugmyndum eða aðferðum. Við slík vinnubrögð hentar samþætting námsgreina og námssviða vel. Til eru ýmsar útfærslur af hópvinnu og má þar nefna söguaðferðina, þemanám og landnámsaðferðina.

Leitaraðferðir henta vel til að kynna nemendum vísindaleg vinnubrögð og veita þeim þjálfun í að afla upplýsinga og vinna úr þeim með skipulögðum hætti. Dæmi um slíkar aðferðir eru heimildavinna, vettvangsferðir og viðtöl. Vinna með heimildir er því stór hluti af kennslu samfélagsgreina og leggja þarf áherslu á upplýsingalæsi nemenda. Mikilvægt er að nemendur fái tækifæri til að læra að nota skólasafnið og Netið við heimildaleit. Nauðsynlegt er að þjálfa nemendur í að meta á gagnrýnninn hátt gildi og áreiðanleika ólíkra heimilda og hvaða aðferðum er best að beita við upplýsingaleitina og meðferð heimilda. Viðtöl gefa nemendum tækifæri til að vinna með munnlegar heimildir.

Sem dæmi um aðferð sem reynir á lýðræðislegt skipulag, umburðarlyndi og gagnkvæma virðingu fyrir skoðunum annarra má nefna bekkjarfundir. Á slíkum fundum þurfa allir að fá tækifæri til að tjá sig og læra að taka tillit til annarra eftir fyrirfram ákveðnum reglum.

Leikræn tjáning og hlutverkaleikir eru einnig kennsluaðferðir sem æfa nemendur í að setja sig í spor annarra og takast á við ímyndaðar aðstæður, samfélagsleg málefni og álitamál.

Námsmat

Við mat á námsframvindu nemenda er mikilvægt að styðjast við fjölbreyttar matsaðferðir sem taka mið af nemendahópnum, endurspeglu kennsluhætti, er sanngjarnt gagnvart einstaklingnum, heiðarlegt og óhlutdrægt. Til hliðsjónar við mat á námsframvindu er stuðst við matsviðmið Aðalnámskrá Grunnskóla þar sem lögð er áhersla á námsgreinar, námssvið og lykilhæfni.

Dæmi um matsaðferðir eru munnleg verkefni, verkleg og skrifleg, myndræn verkefni, einstaklingsverkefni og hópverkefni, ýmiskonar afmörkuð próf ásamt skapandi verkefnum með tengingu við aðrar námsgreinar með nýtingu á margmiðlun og upplýsingatækni. Námsmat byggist á þemabundnu námsefni/hópverkefni/einstaklingsverkefni þar sem leitast verður við að tengja verkefni hverri grein í hverjum árgangi fyrir sig. Matsviðmiðin við lok 10. bekkjar lýsa hæfni á kvarða sem birtur er í aðalnámskrá: Notaður er kvarðinn A, B, C, D, þar sem A lýsir framúrskarandi hæfni, B lýsir góðri hæfni, C sæmilegri hæfni og D hæfni sem nær ekki viðmiðum sem lýst er í C. 206

Einnig skal innan hvers námssviðs leggja mat á hæfni nemenda sem byggist á grunnþáttum í menntun og áhersluþáttum grunnskólalaga. Slík hæfni er nefnd lykilhæfni við námsmat í lok grunnskóla